

RAHVUSLIKU KESKERAKONNA TEATAJA

NR. 4

TALLINNAS, OKTOOBRIKUUL 1932

NR. 4

Rahvuslik häälekandja.

Rahvusliku Keskerakonna Teataja hakkab selle numbriga igakuiselt ilmuma, täites keskerakonna häälekandja senise puudumise tühikut. Kui ka mõned ajalehed on tavaliselt üles näidanud näin vähem pooldavat suhtumist Rahvusliku Keskerakonna seisukohtadesse, on nad ometi ametlikult tunnitanud oma poliitilist erapooletust ja ise eisivust. Nii on Rahvuslik Keskerakond seni olnud ilma oma häälekandjata.

See tühi andis ennaft tunda eriti viimastel kuudel. Kuigi Rahvuslik Keskerakond talitas valitsusest osavõttes ja valitsusest lahkudes täiesti vastutustundeliselt, sirgjooneliselt ja järjekindlalt, — siiski kirjeldas ajakirjandus seisuforda ligemaid asjaolusi mitte tundes, ja süüdistas erakonda täitsa ekslikult — küll paendluses, küll jonnatufes.

Parema informatsiooni täte- saadavaks tegemiseks otsustas Rahvusliku Keskerakonna Keskkomitee hakata välja andma Rahvusliku Keskerakonna Teatajat, mis tooks õigeid ja otse- seid teateid Rahvusliku Keskerakonna tegevusest Wabariigi Valitsuses, Riigifogus ja omavalit- sustes ning aitaks tõetruu kirjeldufega meie mõtteosalistel seisu- kohti hinnata.

Poliitilise informatsiooni tõrval tahob Rahvusliku Keskerakonna Teataja tuua põhjapaneva tähtsu- sega ideoloogilisi juhtkirju,

mis selgitaksid meie erakonna rahvuslikku ilmatvaadet ning suhtu- mist sellest lähtekohalt riigi, ma- janduse ja kultuuri küsimustesse.

Peale selle Rahvusliku Keskerakonna Teataja seab omale üles- andeks tuua teateid kohalikkudest poliitilistest meeleoludest üle maa, eriti aga anda järjekindlalt informatsiooni Rahvusliku Kes-

erakonna maa- ja linna osakon- dade tegevusest ja tegelastest, et siduda mõtteosalisi terwel maal võimsats aktiiooniks meie ühiste aadete teostamisel.

Kõite seda ei saa Rahvusliku Keskerakonna Teatajas teostada ainult erakonna keskkohi, Keskkomitee ja Keskbüroo. Meie Teataja, meie rahvuslik häälekandja ei tohi jääda ainult ühe- poolseks parteibülletääniks, waib peab saama meie kõigi poliitilise ühistahete kandjaks ja väljen- dajaks. Seepärast tundku iga mõl- teosaline, eriti iga RK liige seda kui oma isikliku kohustust — taasa aidata Rahvusliku Keskerakonna Teataja sifustamiseks, lewita- tamiseks, kindlustami- seks.

Caatkem taastööd ja teateid kohalikkudest sündmustest! Hoolit- sagem, et kõik tuttawad ja sõbrad telliksid Rahvusliku Keskerakonna Teatajat! Hankigem omale häälekandjale kuulutusi ja toetusi!

Teriwe Rahvusliku Keskerakonna mõtteosaliste ja poolehoidjate pere poolt kantud häälekandja tähendab ja süwendab siid et esindajate ja esindatute wahel, selgitab siid te, walmistab teid ning annab jõudu ja ta het meie suurte rahvuslikkude ja riiklikkude ülesan- nete täitmiseks. Ses mõttes saagu Rahvusliku Keskerakonna Teataja tõetruuks rahvuslikuks hää- lekandjaks.

Saan Tõnisson

Rahvusliku poliitika alused, sihid ja teed.

Mihkel Suhtam

Wõitlus Läbitäigumatsi seadu'e ümber.

Hugo Kutte

Põhiseadu'e rahwahäätu'e järele

Leopold Raudlepp

Kriitlik ilmatwaade Rahvuslikus Keskerakonnas.

Marie Reifit

Naiste huii organiseerimine Rahvuslikus Keskerakonnas.

Umar Tõnisson

Noorföö rahvuslik liitumine ja poliitika

Adam Bachman

Maa- wõi linnaerakond.

Poliitiline kroonika.

Rahvusliku Keskerakonna teateid.

Rahvusliku politika alused, sihid ja teed.

Rahvuslik Keskerakond on koondamas iseseisvaid erakondi ja rühmitusi fokuksiliseks teguriks Eesti riiklikus elus. Seda tähtsamad on meie ühiste püüete põhimõttelised alused, taugemad sihid ja ligemad teed.

Rahvuslik mõte.

Rahvuses sulawad isendid kottu elundlikuts terwituts, kelle sifemist kottukuuluwust on kandmas werefuguluse, ühise teele, ühise isamaa, ühise ajaloo, ühiste kommete, ühise kultuuri õhtkonnast tõusew tahteline elewus ja ühistunne.

Rahvus ei ole mitte staatiline olemistuju, waid õunaamiline arenemis-nähe. Mitte ainult püüda, alal hoiduda, waid just areneda, kaswada, tõusta, — see on rahvuse elusund.

Kui terawmeelne prantslane Renan ütleb, et „rahvus on alaline rahwahääletus“, siis tabab see rahvuse mõistet paremini kui üsikutute mõisteliste tunnuste loetus. Rahvus on alaliselt uuendum, end uuesti ülesehitaw fokuolend. Wastamisi käiwad nõuded ja soowid, mis paisutawad üsikutute rinda eht haarawad terwete rahwafihtide meeli, tekitawad rahwahinges alalise pinge ärewa patitsufega. Sägawad wahtolud hoiamad elewil rahwa tahtejõu.

Ometi paisuwad hulkade alateadlitud tungid ühtlastets wooludeks. Üldfufe püüded selgimad ülewateks sifitideks ja ideedeks, mis silitawad ja haarawad. Nad wäljuwad jõulistes liikumistes, mis otjustawati silmapilgel tihenewad ühifeks rahvuslikuts tahtets, et läbi murda kas wõi wastseift wärawaift.

Kas oleks meil ilma rahvusliku idee koondatud jõuta oluud wõimalik enam kui inimõlwe eest luua ühine wõitlusriind ühelt küljelt wenestuse hädaohu tagaiftõrumifeks, teiselt aga balti-saatslufe majanduslise ja kultuurilise üliwõimu ja surwe alt wabanemifeks??

Üsikutute isendite, kui ka ühistondlikkude fihtide erinewad nõuded elawad edasi, niikaua kui inimese paneb liikuma enese-alahoiu tung. Ülemad rahvuslikud huwid aga loondawad teadlikte kodanikke ühifele wõitlusel rahwa ja riigi ülema hea eest.

Rahvuslik iseteadwus wirgutab meid tööle üldfufe teenistuses. Sest teda on kandmas elaw kodaniku-

tunne, mis ostab hinnata oma õigust, aga ka oma kohuseid.

Rahvusliku mõtte sägawamats olluseks on rahvuslik kultuur, mis peab kõik rahwa head anded elawats tegema isendliku arengu teel puhtnimfufe lõputähiste suunas. Rahvuslik kultuur peab kõik rahwa positiwised waimlifed, hingelised ja kehafilised wõimed wälja kujundama kõlblike täis-iftitu terwituts.

Majanduslik kultuur omakorda loob ainelised eeldused rahvuslikule arenemifele ja rahvusriiklufe ripumatusel.

Kuigi rahvus ei ole wiimne lõputähis, on tema siiski tee, mis wiib meid inimfufe lõpufihtide suunas. Ja tema on ainus tee, — teisft teed peate rahvuse ei ole inimfufe wäärtustele.

Demokraatlik põhimõte.

Oma riiklikku iseseiswust ja rahvuslikku tulewittu kindlustame meie kõige paremini, kui meie ühifel wõitlusriindel katsume igauits endast anda maksimumi üldifeks heaks.

See nõuab demokraatlikku forda, mis meile wõimaldats isendlikult arenedes endid ühifelt awalda üldfufe huwides.

Demokraatlik põhimõte rahvuslikul alusel nõuab kodanikkudele aktiwsfet ojawõttu riigiwõimu teostamifefst wastawalt nende isiklikkudele eeldustele ilma wälisautoriteedi omawõimulise sunnita.

Demokraatia ei tähenda aga mitte arwu meelewalda, ega riigiwõimu lõtwust kodanikkude isendliku omawõimu halwamifel. Rahvusliku demokraatia kandwats aluseks on riigirahwa kultuuriline tõrgus ja kõlbline alus.

Demokraatlik ford nõuab just tugewat riigiwõimu, mida kannab kodanikkude sifemine distsipliin ja enesefitsendus. Ilma nende eeldusteta on demokraatia saatus otjustatud.

Tõsife demokraatismiga ei ole ühendataw demagogiline meelus ega põhimõttelik opportunism ilma kõlblike kohusetundeta, — mõlemad wiiwad demokraatia häwinemifele.

Wõitlus Lääbiäigu maksu seaduse ümber.

Mäletatakse veel juurt liikumist ja protestilaineid, mille kujukus wälja Wabariigi Walitsuse poolt Riigikogule esitatud Lääbiäigu maksu seadus. Waatamata sellele, et seadus on praegu päewakorrast ära langenud, ei peaks olema füiski hirmutajeta walgustada mõne reaga seda osa, mida etendas seaduse arutamisel Rahvuslik Keskerakond.

Seadus esitati Riigikogule 27. juunil s. a. ja minister Zimmerman nõudis kategooriliselt seaduse wastuwõtmist otsekohe. Ta asus seisukohal, et Riigikogu senine istungjärg ei wõi lõppeda enne, kui seadus wastu wõetud. Et aga Riigikogul enam muud midagi arutada polnud ja ta ruttas laialiminekuga, siis taheti seadus nii rahaasjanduse komisjonis kui ka Riigikogus endas läbi arutada 2—3 päewa jooksul.

R. Keskerakonna seisukohalt oli see täiesti wõimatu.

Süüa pealiskaudne seadusega tutvumemine näitas, et — jättes kõrwal seaduse põhimõtteline külg — seadus oli tehniliselt nõrk ja segane. See töötati wälja Majandusministeeriumis enam kui 2 aastat tagasi, ajal, kus seal üle elati „Austria waimustusit“. Pärast seda oli seadus seisnud täitka puutumata, kuna aga Eesti majanduslik olukord oli wäga muutunud. Niisuguse seaduse korraldust läbi arutamise 2—3 päewaga ei saa olla juttugi, ja kui oleks Riigikogu seaduse wastu wõtmud esitatud kuul, oleksime saanud kahtlemata õnnetuma ja ebamäärasema seaduse, mis eesti seadusandlus iidsje näinud.

Peale selle ei oleks saanud niisuguse kiirustatud korra puhul keegi wäljaspool Riigikogu seadusega tutvuda ega selle kohta oma arwamiist avaldada. Ka sellest oleks olnud wäga kahju.

Kõige selle tõttu tegid R. Keskerakonna esindajad komisjonis ettepaneku, anda seadus alamkomisjonile, soowiawaldusega, et Riigikogu astub uuesti kokku, kui alamkomisjon la rahaasjanduse komisjon on oma töö lõpetanud. Ettepanek liitati Kogudekoonduse ja Sosjalistide poolt taga ja si.

Kui aga järgmisel komisjoni koosolekul R. Keskerakonna esindajad rõhutasid, et seaduse arutamine ainult 2—3 päewa jooksul oleks lausa mõttetud ja oma ettepanekut kordasid, läks see õnneks läbi.

Alamkomisjon arutas seadust umbes 3 nädalat ja töötas selle täielikult ümber. R. Keskerakonna esindajad tegid kõik mis wõimalik, et seadust, selle maksuäärastid, karistusnorme j. n. e. pehmemdada. Alamkomisjoni töö lõpul leidis koguni üks komisjoni liige, et põhimõtete wahel, mis olid W. Walitsuse eelnõus, ja nende wahel, mis wõttis omaks alamkomisjon, on sama suur wahetus kui Aasia ja Euroopa wahel...

Seadus on oma iseloomult n. n. ramiiseadus, ja nii W. Walitsuse kui ka alamkomisjoni üksmeelne arwamine oli, et seadust teostada saab ainult siis, kui on walmis ka selle elluwõimise määrused. Wiimased pidi wälja töötama ja maksmapanema W. Walitsus ja nad pidid tulema ulatuselt niitu, mitu korda juuremad kui seadus ise. Nida laianalustuslike küsimusi pidid lahendust leidma alles neis määrustes. Alamkomisjonis rõhutati, et paralleelselt seaduse arutamiseega peaks Majandusministeerium wälja töötama ka määrused. Ministeeriumi esindajad lootsid, et nad unes ühe kuu jooksul sellega toime tulewad.

Kui seadus jõudis rahanduse komisjoni, selgus, et waatamata alamkomisjonis tehtud parandustele, füiski ojutus küsitawaks enamuse leid-

mine seaduse wastuwõtmiseks. Majandusminister nõudis veel kord kategooriliselt seaduse wastuwõtmist, ahwardades wastafel korral wastawate järeldustega. Et suwise aja tõttu rühma rutuline kokkufutsumine oli wõimata, konfereerisid siis komisjoni liiget R. Keskerühmast küsimuse üle omawahel ja jõudsid üksmeelsele otsusele, et Walitsuse kriis selle küsimuse pärast ei ole põhjendatud ning hääletasid seaduse poolt. Seletasid aga ühtlasi, et lõppotsuse asja kohta annab rühm.

Wahupeal jõuti aga seadusega tutvuda ka wäljaspool Riigikogu, ja üldiselt suhtuti sellesse eitawalt. R. Keskerühm sai rea riiklikult põhjendatud märgukirju, kus manitseti seaduse wastuwõtmisel ettevaatusele. Kõige selle tagajärjel otsustas rühm nõuda Walitsusest ka seaduse elluwõimise määrusi ja kuni nende esitamiseni seaduse wastuwõtmist mitte pooldada.

Ka sellest on möödunud iuba üle kuu, kuid määrused on meel praegugi wälja töötamata. Nähtawasti on Majandusministeerium pörganud kokku nende juures nii suurte raskustega, mis teeb ka seaduse wajuaduse enam kui küsitawaks.

Elstodust selgub, et: 1) puudub alus etteheidetel, nagu poleks R. Keskerakond selle seaduse arutamisel toimunud järjekindlalt; 2) Majandusministeerium katjus seadust läbi suruda ilma küllaldaste eeskõddeta ja ülesepaakela ja 3) selle seaduse arutamise käik näitab eriti ilmekalt, kui tähtis on, et seaduste arutamist jälgiks ja mõjutaks ka awalik arwamine.

Mihkel Juhkam.

Põhiseaduse rahwahääletuse järele.

Rahwa otsus, selle põhjused ning tähtsus.

Rahwahääletusel 13., 14. ja 15. augustil 1932. a. liikkas rahwas tagasi „Eesti Wabariigi Põhiseaduse muutmise seaduse“, mille Riigikogu 24. märtil 1932. a. otsustas panna rahwahääletusele.

Hääletuse arwud. Üldse anti walmiste peakomitee lõpliku kokkumõtte järgi 692.339 häält, nen-

dest uue Põhiseaduse eelnõu poolt 334.017 häält, wastu 345.152 häält ja maksuwetuid 6.520 häält, erapooletuid (ilma jedelita ümbrifuid) 6.650. Säälesiquslike oli 765.111 kodanikku; neist ei käinud rahwahääletusel, waatamata sundusele, 72.772 kodanikku ehk 10,4%.

Nii oli uue Põhiseaduse eelnõu wastu 11.135 häält rohkem kui poolt, nagu nähtub ka järgnevalt tabelist.

Valimis- ühtused	Poolt	Wastu	Poolt roht. + Wasturoht. —
Linnaid tohtu:	62.929	134.039	— 71.110
Tallinn . . .	26.020	57.879	— 31.859
Tartu . . .	11.707	22.491	— 10.784
Paldiski . . .	231	363	— 132
Nõmme . . .	3.092	6.154	— 3.062
Ratwere . . .	2.360	3.473	— 1.113
Narwa . . .	3.842	10.560	— 6.718
Paide . . .	646	1.277	— 631
Tapa . . .	501	1.792	— 1.291
Türi . . .	517	1.323	— 806
Wilandi . . .	1.815	5.508	— 3.693
Põltsamaa . . .	598	1.067	— 469
Pärnu . . .	3.933	10.125	— 6.192
Wõru . . .	1.437	1.605	— 168
Walga . . .	1.536	5.098	— 3.562
Tõrwa . . .	407	1.127	— 720
Petseri . . .	972	1.335	— 363
Haapsalu . . .	1.795	1.570	+ 225
Kuresaare . . .	1.432	1.274	+ 205
Kaitsewäe- osad tohtu:	5.300	3.917	+ 1.383
Tallinna ringk.	734	976	— 242
Tartu „	333	386	— 53
Harju „	912	647	+ 265
Wiru „	1.115	6.6	+ 489
Järwa „	174	92	+ 82
Wiljandi „	129	93	+ 36
Pärnu „	143	147	— 4
Wõru-Walga- Petseri ringk.	1.760	950	+ 810
Allesid tohtu:	5.817	12.487	— 6.670
Tartumaal 5 a. . .	2.044	3.736	— 1.692
Harjumaal 1 a. . .	212	437	— 225
Wirumaal 3 a. . .	1.987	2.786	— 799
Wiljandimaal 2 a. . .	358	886	— 528
Pärnumaal 3 a. . .	681	3.009	— 2.328
Wõrumaal 2 a. . .	345	966	— 621
Läänemaal 1 a. . .	190	667	— 477
Wallad tohtu:	259.971	194.709	+ 65.262
Tartumaal 64 w. . .	33.108	30.040	+ 8.068
Harjumaal 45 w. . .	25.653	27.128	— 47
Wirumaal 40 w. . .	38.085	24.717	+ 36
Järwamaal 20 w. . .	19.357	10.036	+ 32
Wiljandimaal 38 w. . .	20.366	16.911	+ 3.455
Pärnumaal 41 w. . .	21.803	20.020	+ 1.783
Wõru-Walga- Petserim. 75 w.	56.557	35.944	+ 20.613
Läänemaal 34 w. . .	24.417	16.804	+ 7.603
Saaremaal 18 w. . .	15.625	13.109	+ 2.516
Kohtu . . .	334.017	345.152	— 11.135

Rahwa otsus. Nüna hääled langetasid peaaegu pooleks, siis üldisele asjale on parem, et wäike ülekool oli wastu, aga mitte poolt. Põhiseaduse muutmisel on soowitam, et selle poolt oleks võimalikult suurem rahwa enamus. Kui uus Põhiseadus toetub suure enamuse heakskiitmisele, siis ollakse uue korraga kindlamini ja kauem rahul.

Tagatakse aga näitas rahwa otsus, et Põhiseaduse paranduse algatus oli tarwiline ja üldjoontes õige. Tervelt pool rahwast ei ole praeguse Põhiseaduse ja korraga rahul, waid soowib selle parandust.

Siit järgneb: rahwahäälletusega ei ole mitte tagasi lükatud Põhiseaduse paranduse tarwe; ja asi ei ole ka päewakorralt ära mõetud. Waid selle küsimuse arendamine ühel või teisel kujul kestab edasi, kuni kindlamini selgunud rahwa suurema enamuse seisukoht kas senise Põhiseaduse püsimise poolt, või teatama paranduse poolt. Sest ka nende hulgas, kes seekord hääletasid uue Põhiseaduse eelnõu wastu, on väga palju neid, kes praeguse korraga rahul ei ole.

Seepärast on edaspidi wäga oluline jõuda enam-wähem selgusele, mis juhusel kaalutlustel ja põhjustel ühed või teised kodanike hulgad hääletasid seekord uue Põhiseaduse eelnõu wastu. Selgus selles aitab anda wastust küsimusele, kas ja mis juhusel kujul mõiks ning peaks Põhiseaduse parandus uuesti tulema algatamisele.

Mis oli otustamisel? Rahwal tuli teha otsus, kas tema on järgmiste paranduste ehk uuenduste poolt, mida siialdas uus Põhiseaduse eelnõu, või on ta nende wastu:

1. Riigikogu liikmete arwu vähendada (100 pealt 80 peale).
2. Riigikogu ja erafondade wõimupiirata (Riigikogu walida 4 aastaks peale; anda presidendile õigus Riigikogu tarbeksorral laiali jätta; seaduste andmist paremini korraldada).
3. Walituse wõimu kindlamaks teha (ametisse seada rahwa poolt walitaw kindla wõimuga president, kes ei oleks Riigikogu ja erafondade mangukanniks).
4. Wähema tähtsusega parandused.

Kõik need kodanikud, kes rahwahäälletusel andsid oma hääle poolt, üt-

lesid sellega, et nad rahulisel teel soowivad nende paranduste teostamist.

Need aga, kes hääletasid wastu, on kõigis neis riigile wäga tähtsais küsimuses wäga mitmesugusel arwamisel. Wõib pealegi kindlasti öelda, et väga palju nende peamad Põhiseaduse parandust wäga wäga ei soowita.

Kes poolt, kes wastu. Kogud-koondus ja nende ajalehed ruttasid kohe meeleolu õhutama, et waadake, maa hääletas poolt, linnad wastu; maa tahab kindlat korda, linnad ei taha; et R. Refferatond olnud jee, kes ajas Põhiseaduse paranduse nurja.

See kihutusöö oli walejalgsel. Ta juunib ainult ülearuust aruamatusi ja waenu, mis raskendab selget seisu-kohtawõtmist nii tähtsais asjas, nagu seda on Põhiseaduse ehk riigikorra parandamine.

Kodanikud hääletasid oma parema aratundmise järgi. Nii poolt kui wastu hääletajaid oli igas kihis ja erakonnas. Ka põllumeestekogude, eriti aga ajunikkude koonduse poolshoidjate hulgas oli palju wastuhääletajaid. Seda tõendab paljudes waldades hääle mõrdlus Riigikogu walimistega. Nii mõneski wallas jai uus Põhiseaduse eelnõu kaugele wägem hääli poolt, kui oli kogudel-koondusel riigikogu walimiste ajal. Mõni hääletasid neis waldades ka R. Refferatonna mõiteosalised põhiseaduse parandamise poolt, ja pealegi oli kohustuslikkuse tõttu hääletusest osawõtt üldse suurem. Nii paistab, et eriti ajunikkude pereest mõis tulla õige rohkesti wastuhääli. Eriti neis kohtades, kus juhtimad tegelased töötasid wastu ja andsid sellekohaseid juhtnõude.

Wastu hääletasid rõhuwas enamusel jafjalistid, tehes olalt hoopis põhjendamatu kihutusöö, nagu ebasõige wäide, et põhiseaduse muutmise ei andmat mingit paremust, waid ainult suurendawat kulusid.

Ka Wabadusjõelaste Reffliit kutsus rahwast üles hääletama uue põhiseaduse eelnõu wastu, et siis hiljem „parema“ eelnõuga wälja tulla. Mis juhusel on nende kawa ja mis poolest rahwahäälletusel olnud eelnõu halb pidi olema — jeda küsiti kehtitud tegelastelt, kuid põhjendatud wäid on praegugi wõlgu. Kindlasti mõib öelda, et nii mõnedki kaastodanikkudest, kes jeda ilma selgema sihi ning siuta kihutusööd kuulda mõtsid ja Põhiseaduse pa-

randuse vastu hääletasid, kahetseswad jeda aja ning asjaolude areneses. Kriti siis, kui Põhiseaduse parandusest niipea asja ei saa, või kui paranduse katseted võtaksid kujul, mis iheiseisva demokraatliku riigi seisukohalt ebasoovitav.

Wististi hääletas Põhiseaduse paranduse vastu ka suur osa sakslasi ja wene lasti, kartes Riigikogu liikmete arwu vähendamise tagajärjel jääda ilma esindujeta Riigikogus. Weel enam: Wähemusrühmused tehti kogu Põhiseaduse reformi vastu kartlikuks juba enne eelnõu otustamist Riigikogus, ninelt kogude juhi kindral S. Sootji ettepanekuga Riigikogu walimisjeaduse asjus, et Riigikogusse pääseksid ainult need rühmad, kes vähemalt 7 kandidaati läbi wiinwad (praegu vähemalt 2).

Nii pakkus wastuhääletajate koosseis, nende waated ja soovid õige kirjut pilti.

Selle kõrwal aga poolthääletajate tahe ja waade on rahulik ning ühtlane: nad soowivad kindlat peremeest majja, kindlat ja wiljakat riigiwõimtu, jenihest paremat korda. Ei ole kahtlust: elu tunneb sinna poole püüdnud, kuigi niidid Põhiseaduse parandus tagasi liukati.

Miks hääletati vastu?

Neid põhjusi ja kaalutlusi ei ole võimalik täpsalt kindlaks teha. Kuid mõtteamaldustest koosolekutel, erawiljil kodanikkude keskel ja awaldustest trükkijonas võib siiski saada ligikaudse pildi iheloomulikumatel waadetel, seisukohtadel, soowidest, hinnangutest ja asjaoludest, mis pärast suur oja kodanikke hääletas, vähemalt seeford, Põhiseaduse paranduse vastu. Need jagunewad kahte liiki:

1) Wälised asjaolud: tahtlikud mead kui ka puudulikud sammud Põhiseaduse muutmise algatajate ja rahwahääletajate teostajate poolt.

2) Sisulised põhjused: hääletaja kodaniku kaalutlused ja arwamused asja sisulise ning poliitilise külje kohta.

Wälised asjaolud. Juba uue Põhiseaduse eelnõu wäljatöötamisel tehti tahtlikult wigu ja eeskamme.

1) Põhiseadus on kogu rahwa asi. Ei saa olla kõigest edu kitsal algatusel, kus ei arwestata kõigi nende koostööd, kes algatusele iildijelt kaasa tunnewad. Me teame aga, et Põhiseaduse paranduse algatused seisid hulga aastaid pai-

gal juht selle tõttu, et kõijelt nagu ei tahtudki iihijele seisukohale jõuda. Erakonna prestiih nagu ei lubanud! See tegi mõnegi ringkonna ükskõikjeks asja vastu. Weel vähem mõeldi kõijelt sellele, kuidas kõiki kaajatundwaid ringkondi koondada algatuse läbiwiimisele tegelikult toeks. Arwati wiist, et küll ka rahwahääletusel läbi lähebi Alles 1930. a. kewadel wõeti kawade iihklustamine kõijelt käpile ja siis laadi ka edasi, rühmade mahelise alamkomisjoni töö näol. Siin tehti keskerakondade poolt ettepanek, kutsuda uue Põhiseaduse eelnõu wäljatöötamisele ka wäljastpoolt Riigikogu nende ringkondade esindajaid, kes Põhiseaduse parandust toetawad. Rahjuks enamus jeda ettepanekut ei pooldanud. Nii jäi ka Wabadusjälalaste Keskkliidu osawõtt ära ja sidet nendega tuli pidada erateel. — See tahtlikult suur wiga maksis end kätte. Kui eelnõu tuli rahwahääletusele, siis jäid leigeks wõi koguni asjusid töötama vastu mõnedki kodanikud ringkonnad, kes muidu kindlasti oleksid pooldanud uut Põhiseaduse eelnõu ja rahwahääletusel aidanud läbi wiia.

Peab aga tunnistama, et Rahvuslik Keskerakond tegi uue Põhiseaduse eelnõu wäljatöötamisel kõik mis võimalik. Peale küsimuse wäga põhjaliku kaalumise rühmas, osakondades ja komiteedes korraldas R. Keskerakond mitmed asjatundjate nõupidamised ka wäljastpoolt Riigikogu. Nii peeti suuremad nõupidamised koos õigusteadlaste ja kohtutegelastega Tallinnas ja Tartus, kus peaaegu üksmeelselt ajuti eelnõu pooldawale seisukohale. Ka korraldas R. Keskerakond küsimuse kaalumist ning selgitamist trükkijonas. Kõik see aitas wäga palju kaasa selleks, et uue Põhiseaduse eelnõu sijulijelt tubliks ja tulewiku nõuetele rahuldawaks teha.

2) Eeskammutus oli see, et rahwahääletus määrati augustikuuks, aga mitte kas ühel ajal Riigikogu walimistega, wõi märksa hiljem, näiteks aasta mahetisel. Niidid oli rahwas kui ka poliitilised organid walimistest wäsinud. Ühest küljest uue walituse loomine, teisest küljest suwine liibe tööaeg ei võimaldanud korraldada weel enne rahwahääletust kuigi suurel arwol kõnekoosolekuid. Ka puudusid erakonna organitel selleks summad, kuna walimiste järele olid kasjad tühjad. Rühmade

alamkomisjon soowitas küll pikemat aega rahwahääletuse ettemalmistujeks, kuid Riigikogu komisjon ajus R. Pätji algatusel teisele seisukohale, lühendades tähtjaid. Tagajärjeks oli — liig wähe selgitustöö enne rahwahääletust, mis oli suuremaks puudujeks asja enese pärast ja mis iihlasi mulje jättis, et erakonnad ihe wõtawad ülesannet liig kergelt.

3) Riigikogu juhatus (esimeheks oli siis R. Einbun d) ei kuulutanud Põhiseaduse muutmise eelnõu „Riigi Teatajas“ wälja. Selle tagajärjel oli paljudel ringkondadel, jeltskondikkudel ning kutse-organisatsioonidel, ajutustel ja iihkutel raskendatud tutvumine uue eelnõuga. Minult linna-, walla- ja alewio-mamawaltustele laadeti üks eeskemplar wäljapanemiseks. Seda aga oli wähe. Njegi erakondade osakondadel oli eelnõu jaamine raske.

4) Ka hääletamise jeditel, mis kodanikkudele kätte jaadeti, ei olud wõeldud, mida hääletatakse, mida uus Põhiseaduse eelnõu sijalda wõi tahab muuta, wõrreldes senise Põhiseadusega. Ka siit ei saanud kodanikud täendawat selgust.

5) Omajagu mõjus ka kindlama ja iihtlasema jeltguse puudumine iihinenud erakondades.

Rahvusliku Keskerakonna (ühendatud Eesti Rahwaerakond ja Krislik Rahwaerakond, Tõderakond, Majanduserakond) iheriitlik kongress Tallinnas 22. aprillil kiitis Põhiseaduse reformi kamatsetud kujul ühel häälel heaks. Wastawalt sellele jaadeti rahwa jeltka enne rahwahääletust ka jeltgitaw üleskutse R. Keskerakonna Keskkomitee ja Riigikogu rühma allkirjaga.

Kogude-koonduse iihinenud erakond aga jaatis oma üleskutse wälja ilma allkirjata. Loomulikult jareldas sellest hääletaja kodanik, et teine pool iihinenud erakonnast ei ole Põhiseaduse reformile oma pooldamist ega toetust lubanud; tee wastutöötamiseks ja wastuhääletamiseks oli täiesti lahti. Kahlemata awaldas see mõju.

Järgmises numbris käsitame wastuhääletajate sisulisi ning poliitilisi kaalutlusi ja püüame jeltgitada, kuidas mõiks kujuneda meie Põhiseaduse küsimus lähemas tulewikus.

Hugo Kuffe.

RAHWUSLIK KESKERAKOND ÜHENDAB KÕIKI LOOWAKS KOOSTÖÖKS!

Kristlik ilmaaade Rahvuslikus Kefferafonnas.

Lihti arvatakse, et kristlusel polewat tegelikku kaastöö-tähtsust ühiskonna- ja riigielu kujundamises.

See on wananenud waade.

Djalt on jelle põhjuselks asjaolu, et esimese ristikoguduse ajal oli riigimõim paganlik, waenuks ristiusule; ristikogudus oma poolt ajus jelle riigimõimu juhtes ideelisele eitamale sejukohale. Siiski tuli jellele mõimule, kui ühiskonna juhtijale, sõnakulmijega kaaja aidata, sest walitjeja pidi olema.

Duford muutus põhjalikult kui paganlik keiser ja walitjeja muutusid kristlikuks. Siis kadus see sijemine wastolu ja kristlus sai riiki kandwaks elemendiks. Nii üd on igale kristlasele mõrratu kergem „anda walitjusele, mis walitjuse päral“, eriti weel, kui sama kristlane on hääleõiguse tõttu oja sellest „walitjusest“. — Tuleb ka tähendada jellele, et kristlane oli oma koguduses palju warem demokraat kui riigis. Juba esimese ristikoguduses hakkas walitjema walimise õigus. Nii walitid (!) kõik koguduseliikmed juba esimesil päewil seitse meest, diakooni, kel „hea tunnistus oli, kes... täis tarkust olid, keda jelle ameti peale mõidi jeda“. Demokraatia puhtal kujul, usklikkude demokraatia!

On siis selge, et kristlane, usklik inimene, olles õigustega warustatud kodanik, on kohustatud andma meie waba-riigile, mis tema päral, on kohustatud oma häälega kaaja walitjema, andes seal juures Sumalale, mis Sumala päral, j. o. jäädes usklikuks, jäädes ustawaks kristlikele ideile. Usklik inimene mõib ja peab kaaja aitama ühiskonna- ja riigielu paremaks eduks, ja nimelt kõigil aladel. Poleks õige, kui kristlane oleks pühapäewal usklik ja äripäewal, ütleme, riigielu asjus ainult majandusmees, kes ei hooli kristluse usulis-kõlblistest põhimõtetest ega rakendada neid üldisuse hüweks.

Oma kõnekoosolekul kristlikkudes ringfondades olen neid mõtteid (just ka Pühakirja alusel) jektanud. Nii mõnelegi kuulajale oli see uudiseks, kuigi wastu ei waieldud. Sel ajal kuulub weel ära tõelist ja tõist selgitustööd. Suwitaw oli, et nii mõneski kohas paluti enne pidada palwetundi, et eluolud siis selgusid Pühakirja paistel. Muudugi tuli seda teha tööarmastusega, kaimelt, asjalikult. Ühes kohas ei tulnud ijegi kõnekoosolekule (jõna „ilmalikus“ mõttes) kofku jeepärajt, et polnud waimulikku eelosa. Enne Sumalale ja siis riigile, aga tingimara wiimasele kal Ja seda kaimelt, asjalikult, tões ja armastuses! Inimesjed tunneward ära, et kus aimult majandus, j. o. omakaju, kihihumid — kõik kõiges on, seal pole ruumi aadetel, mis omati kõigele annawad wiimse pühitjuse.

Usklik inimene mõib oma kõlbusega, kaimusega, tõega, tõõkusega, wendlikkusega olla wäärtuslikuks riigikodanikuks, ilma et tal oleks waja midagi jalata oma usjust.

Naiste poliitilise huwi organifeerimine Rahvuslikus Kefferafonnas.

Kuna meie riik juba oma algpäewil on tunnistanud naisjed täisõiguslikeks riigikodanikeks, lajub wastutus riigi heakorra eest ühel määral nii meestel kui naistel.

Peab aga jiiiski kõjasjana mõtma asjaolu, et seni Gestis mehed on naistest poliitilist palju paremini organifeerunud juures hulgas, ja on ka teadlikumad poliitilistes küsimustes. Selectataw on see mitme asjaoluga: mehed on palju suuremal määral harjunud tundma kohustust awaliku elu küsimuste wastu, kogu nende tegevus toimub wäljaspool kodu, organifeerimises on nad wilunud naistest ning, mis

ka majanduses on ideeline alus tähtis. Seda külge hindab Rahvuslik Kefferakond, kelle ridadesse kuulub mitmesuguse laadiga kaastödanikke. Siin on puht majandus- ja kutseinimeli, on aga ka ideelisi tegelasi, mehi, naiti ja noori. Juba oma põhikirja järgi sejab R. K. „meie rahwa ja maa majandusliku, kultuurilise, sotsiaalse, kõlblise ning usuwabaduse põhimõtteil seiswa usulis-kõlblise elu arengu teenistuses.“ Siin tuleb koondada kõik jõud, mitmesugused jõud üheks terwikuks.

Nende ridade kirjutaja mõib tõendada, et ta seni on käie rahuldustundeaga mõinud kaaja töötada Rahvuslikus Kefferafonnas, milles kõik rahwaelu humid on kaitstud. Rahvuslik aade ja usulis-kõlbline mõte seowad siin kõik sotsiaal-, kultuur- ja majanduselu alad ühijeks terwikuks. Muudu majandus- ja omakaju idee ükki muutuks ju wiimaks ainult tiilirikkaks rahaküsimuseks, saagi jagamijeks. Siin ei anta Sumalale midagi, ühiskonnale ja riigile wähe, aga eituswaimule, enesehäwingule palju.

Meie aade aga on pühendatud rahwuse ülesehitawale waimule, ja jeepärajt ka Sumalale.

Leopold Kaudkepp.

Jiiski wiist peapõhjuselks — meie poliitilised erakonnad on seni arwestanud ainultki meestega, meeste humidega, on püüdnud mõita ainult mehi eneste poolehoidjajeks. Minult waiimiste eel, kui on waja mõita hääli, tunnustab iga erakond naiti, pöördub nende poole, nähes neis siis niitõelda poliitilisi pöetajaid, kelle hääled häda korral appi mõetajfe. Kui aga walimised mõõdnud, siis waadeldes meie poliitilist elu, tundub nagu polekski meie naisjed poliitilises elus kaaja osustajad ja kaaja wastutajad.

Siiski peab aga ka tunnistama, et meie naitste huwi poliitilistes küsi-

muste vastu on näidanud märgatavat jõudu alles paari viimase aasta kestel. Seepärast on ka nende poliitiline organiseerimine veel noor, dieti alles algajatel.

Seda enam aga on vajalik kasvatada ja jätvendada seda poliitilist huvi, mis naistes ärganud. Naistel enestel, aga ka meestel peaks olema selge, et fogu meie riiklisele elule — mida meil ometi kandma on kutsutud fogu rahwas, — on ainult kahuks, kui seda teevad niihästi teadlikud mehed kui ka teadlikud naised. Poliitiline selgitus- ja organiseerimistöö peab seepärast kanduma naiste ridadesse, ka neid tuleb foondada erafonna juure, tuleb rakendada tööle.

Elimesena meie poliitiliste erafondadest on tunnustanud naist ühedigussilise riigikodanikuna **Rahvuslik Refterafond**. R. Refterafonna tegevuskavas väljendub see tunnustus niihästi arusaamises naistesle puutuvate teaduste ajakohajeks muutmise lubadustes kui ka finnitustes, et igal meie elu alal tuleb tööle rakendada ka naisti. Erafonna organiseringi eesmärki naistele avaraid tegevusvõimalusi, arvestades tõsijelt naiste poliitiliste erihuvide rahuldamisvõimalustega.

Ka tegelikult näeme naisti R. Refterafonna esindajatenas meie omavalitsustes ja meie kõrgemas esindusfogus — Riigikogus, kus praegu kaks naisjaadikut, kuuluvad need mõlemad R. Refterafonna ridadesse.

On ju päris arusaadav, et erafond, kes oma sügava weene järgi seisab kõpealt meie riigi ja rahvuse teenistuses ja ei näe enese pealisesannet mõne üksiku kutse või fihi huvide kaitsmises, et see erafond loomulikult arvestab fogu rahva elava jõuga, pealegi kui see jõud on kutsutud ja kohustatud aktiivseli oja võtma poliitikal. R. Refterafond on ka naistele jürutanud oma käe. Ta on kutsunud vastutuskriistale kohtadele ja riiklile tööle nais esindajad.

Mitte ainult see vastutulelikkus ja huvi et liida naisti Rahvusliku Refterafonnaga, vaid ka põhimõtte-likult on eesti naistele ainult see meie rahvuslik ja riiklikult mõtleja erafond vastuvõetav.

Naine, kes juba orgaanilisel teel ligemale elavale, juurele elule, kes loomusunnilisel on elu alalhoidja ja jeega ka elu juurimate väärtuste hindaja ja kaitsja, naine, kellele on üle kõige kallis tema kodu ja selle laiem ajupaik — riik ning selle huvid, — naine ei loe end kergesti pimestada ainult filmapilgu ja omakaju huvide teenistusesse rakendatud wooludest. Naine, eriti aga ka poliitilistes küsimustes teadlik naine eelistab meie rahvusriikluse teenimist, ka siis kui seda pole võimalik siduda juurte lubadustega.

Seepärast foondagem naise

Noorsoo rahvuslik liikumine ja politika.

Juba mõnda aega võib tähele panna meie pärajõhujase noorpõlve otijõulenist uue elumõtte järgi. Seloomustav jellele noorpõlvele on sügav ühiskondlik suhtumine ja sealjuures eriline arvestamine isijõuiga. Need mõlemad tendentsid lahutavad põhjalikult isejaisvusaegje noorpõlve ühiskondlikke püüdeid eeljõuaegjelt, venemõjulistest noorsooüritustest. Meie noorpõlve valdavale enamikule on vastuvõtmatu nii taolistav jottjalism kui ka ainult tippudes elav individuaalim. Foguni enam — meie noorpõlvele on võõras eeljõuaste käreemelus-tahe ja paatosriinnauduste ideaalide juunas. Meie praegune noorpõlv on küll kahtlemata ideaaljel hingeatunud, aga need ideaalid on reaalsed, teostatavad ja elulähedajed.

Esirinnas jannuv esja meie noorpõlvest on jaovutanud omale juhtmõtte lures rahvusliku liikumise. Juba 1927. aastal Eesti Noorpoole Refliidus, siis aga eriti Eesti Rahvuslaste Klubides ja Akadeemilistes Rahvuslikkudes Kultuurühingutes, toime pannes majanduslikke Eesti Nädalaid ja Päevi Tartus, üritades ülemaalisi Rahvuslikke Kõnelende ning Tallinas korraldades juvekodusid ja laagreid, väljendub see meie noorpõlve paremitu ideeline ühispiüie mitmel pool jpontaanisel jündivates tegudes. Loetletud üritustel ei ole välist ühiji, tekket juhatusil, vaid nende tegude väärtust aina tõstab jeesipoolt tulev tarve ja tung,

Rahvusliku Refterafonna juurel loogem iga R. Refterafonna juures naisjettjioon, kui ka alul võib-olla ainult väikeje liikmeskonnaga. Praegu Tallinnas kujundatav Rahvusliku Refterafonna naiste organiseringi keskus, Naisjettjioon, jaab teile püüdma anda ligemaid näpunäideid töö edasi viimisel.

Krenegu Rahvusliku Refterafonna naisjettjioonides elurõõmus ja elujatav riiklik tahe, mis meid kõiki võib aidata üle ka juurtest raskustest ja võimalikest katsumisest.

Marie Reijik.

mis igalpool leidnud ühise ideelise eesmärgi tõsi-rahvuslikus mõttes.

Noorpõlve undsel rahvuslusele on põhjalikke erinevusi meie ärkamisajelst ja ainult-idealistikult rahvuslikult liikumisele. Meie noorpõlvele ei ole rahvuslus üksi välispidijuse küsimus — rahvuslik nimi, rahvatants, wanad kumbed on tolle küll jümpaatlikud, aga teise-järgulised probleemid.

Meie noorpõlve tahe on rahvuslusele arendada ilma waate jüstteem, mis endasse haaraks kõiki kultuurilised, majanduslikud ja jottjaalsed küsimused ja neid kõiki lahendaks just selle juhtmõtte kohajelt. Niijugune rahvuslik ilma waade ei ole ühekiilgajelt individualistlik ega ühekiilgajelt kollektiivistlik, vaid näitab isendile õige koha ühiskondlikus korrasjuses, kaiteb seda isendit, aga lõppsihiks jaab ikkagi üldjuse — rahvusliku terwiku.

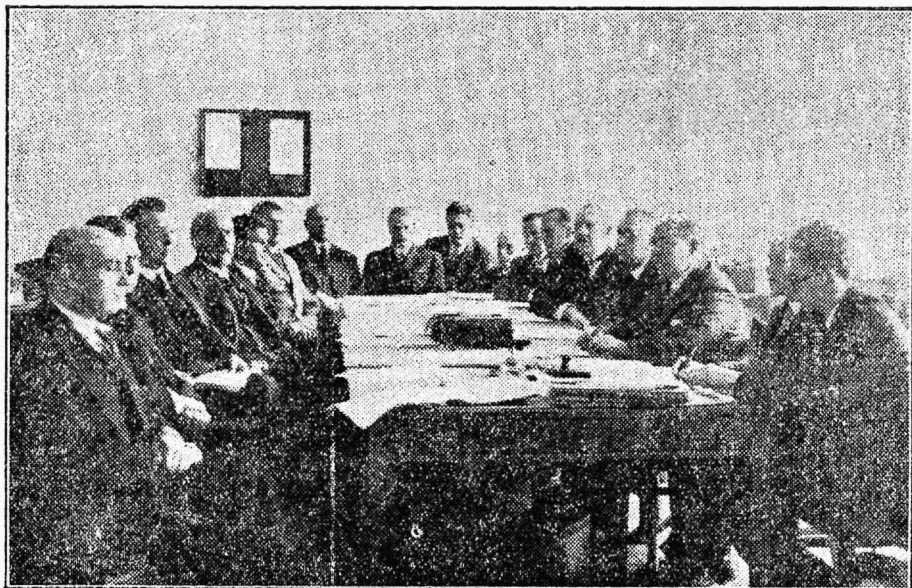
Säärane rahvusliku noorsoo mõtteviis pidi varsti kokku pörkama meie ühiskondliku tänapäewaga, kus Eesti juveräänjuse teostajat, Riigikogu, üksikud kihirühmitused püüavad üle võtta, kus punane ja roheline enamlus riikliku ja rahvusliku terwikuga üldje keeldub arvestamast. Siin pidi rahvuslik noorjugu politikaga kokku pörkama.

See jündis kahtmatult, ijegi vastu kahtmist. Meie noorpõlv otjis avarat ja rahvuslikku mõtteviisi ühiskondlikkude küsimuste käsitamisel

ja oli küllpinud poliitikat, mis 69 protsendilijelt oli kihivõimeline — 42% „maahäält“, 22% jottialijtklittust ja 5% „kehviklust“... Aga veel enam — meie noorpõlv oli teadlik, et liiga varajane poliitiline rakendumine ei ole hüve.

Aga kas tuleks jätta riik, rahvus, terve eesitus selle „69“ meelele toada? Kas tuleks pealt maadata vastuinstuuderut jagamist, mis praegusel raskel majandusliku maailmakriisi ajal tõsiselt võib ähvardada meie rahvusliku juurjaamutise — riikliku rippumatuse olemasolu? Kas noorpõlv kõige tegewustahete ja teguvõime juures võib sallida, et saamaihade palangus hävitataks meie kõrgemaid väärtusi, küll pikaldajelt aga järjekindlalt?..

Eil Tõsi mõnendi junnil kaldub meie rahvusliku noorpõlve tee paratamatult poliitilasse, teostama oma kuigi noort kodanikohust. Kui waenu puhul noored lähewad esimestena jotta, siis ka siin on mõitluswäli, kuhu peawad tõtama noored praegusel tõsijel filmapilgul! Paratamatult ühinewad noored mõitlejad ainja jõuguga, kes veel kaitseb kelet punaste ja roheliste märkide metia meie rahvusriigi jünine-must-walget sippu; paratamatult ühine-

Rahvusliku Keskeratonna laiendatub Keskomitee koosolek Tallinnas 10. oktoobril 1932.

wad need teadlikud noored Rahvusliku Keskeratonnaga.

Kuba on Tallinnas ja Tartus loodud Rahvusliku Keskeratonna Noorte Koondised, kuhu astuwad erakonna mõtteosalised 18—30 aastani. Neid noorte koondisi tuleb aga luua terwele maal. Rahvusliku Keskeratonna

noorte koondiste abil on aja hädatarmilik nõue organiseerida kogu maa rahvusliku noorpõlve jõulijeks ühiskindels, ühijeks pingutujeks ja ühijeks mõitlujeks meie rahwuse ja riigi tulewiku eest.

Ilmar Tõnisson.

Maa- või linnaerakond?

Rahvusliku Keskeratonda nimetab kogude-koonduse ringtõnd linnaerakonnaks. Ja seda sel lihtsal põhjusel, et see ringtõnd ise, lastudes parteipoliitilistel kaalutlustel ühetõhi huwide taitsmijele ja saamaihade rahuldamisjelle on lõplijult kaotanud poolehõiu neis rahwatõhtides, kes oma waadetelt ühetõlgset küllahuwide taitsmist eitawad. Kogude-koondus on maha matnud üldriiklikud seisutõhad ja kogu oma energia suuninud parteipoliitilistele wõtetele, mis poliitilises wõitluses loomult ajutijõ tagajõrgi annawad. Sellega siis seletataw ka selle erakonna senine hõälteülekaal maal.

Kas aga olutõrd sõaratses jääbki? See on wõga küsitaw. Tarwitõseb wõid üldijel majanduslikul lihtijusel, eriti põllumajanduse olutõrral laheneda, tarwitõseb põllumeestel wõid selgusele jõuda, et majanduslikku kriisi ei tõrwalda mitte ühetõlgne agraripoliitika, tarwitõseb wõid wõimaldada tõrd kogude-koonduse ainuwalitõsemist kas wõid lühemajõ aja kstel, — on kindel, et selle erakonna maa-erakõndlikul upfatõsul on lõpp pealt. „Põllumafuniktõde“ erakõnd on põsinud oma wõimutõndes wõid seetõttu, et Rahvuslik Keskeratõnd, pidades tallits riiklitõ

huwõid, pole annud temale teotõsemijeks wabu kõi. On selge, et „51“ oleks sellele erakõnnale tõsijeks sifõsemijeks hutatõseks. Seda eksperimenti ei wõid aga lasta teha eitõlõttõdes huwõides.

Rahvuslik Keskeratõnd paneb matsma oma põhjõmõtted ka põllumeestel peres — selles on weendunud tõit R. K. tegelafed maal, — kui wõid selgõeks tehafõ seniste „maahuwide taitsjate“ õige nõgu ja tegu. Rahvuslikul keskeratõnnal on eriti praegusel ajal riiklitõus ja rahvuslitõus tõhujõeks alata tugewat atõfõõõni maal, kus tõit edumeelõsed põllumehest ootawad temalt õtõustawõid samme ja moraalõset tuge.

Seepõrõst õlgu R. K. tegelastel lähemats õlesandõks panna matsma erakõnnas seisutõhad tõitõjal, et ei tarwitõseks küsimust tõrtõida — kas maa- wõid linnaerakõnd, wõid et keskeratõnd kui maa- ja linnaerakõnd tujuneks seestõmijelt tugewats ja armulõselt kaalutamats riiklitõus erakõnnats nii maal kui ka linnas. Seda õigustab Keskeratõnnas minewit ja seda tõhustab meie riiklitõ tulewitõ.

Adam Bachmann.

POLITILINE KROONIKA.

5. Riigikogu 21., 22. ja 23. mail 1932. a. toimunud valimiste tulemusena 'aid põllumeeste kogude ja ajunikkude koonduse rühm — 42, Rahvuslik Keskerakond — 23, sotsialistid — 22, keshvikud — 5, wenedlased — 5 ja sakslased ja rootslased — 3 esindajat Riigikogusse.

Rahvusliku Keskerakonna ale antud 110.662 häälega Riigikogusse jaadetud esindajad on järgmised: Tallinnas 11 a. valimisringkonnast 8 esindajat — S. Sihver, M. Sternfeldt, R. Gliafer, pr. S. Steinman, M. Underkopp, Th. Tallmeister, M. Pung ja S. Majing. Tartu valimisringkonnast 3 esindajat — J. Tõnisson, M. Tõllaspepp ja pr. M. Neijff. Wiro valimisringkonnast 3 esindajat — J. Jaanis, J. Juhkam ja M. Bachman. Walgas 23 a. valimisringkonnast 2 esindajat — M. Perem ja J. Lattif. Pärnis 11 a. valimisringkonnast 3 esindajat — O. Raik, G. Rutke ja J. Soontat. Harju valimisringkonnast 2 esindajat — L. Kallbus ja L. Kaudpepp. Wiljandi valimisringkonnast 1 esindaja — R. Vaars. Järwa valimisringkonnast 1 esindaja — R. Konid.

Rahvusliku Keskerakonna Riigikogu rühm walis 17. juunil 1932. a. endale juhatusse: esimees J. Tõnisson, abiesimehed M. Underkopp ja M. Pung, sekretär L. Kaudpepp ja laetur J. Sihver. Pärast walituse kujundamist langesid rühma juhatuselt Riigikogu esimees J. Tõnisson ja ministrid M. Underkopp ja M. Pung wälja. Uues juhatuses waliti esimeheks L. Kallbus, abideks L. Kaudpepp ja J. Majing, sekretäriks G. Rutke ja laeturiks J. Sihver.

5. Riigikogu astus kogu 20. juunil ja walis oma esimeheks R. Einbundi (kogudekoondus), 1. abiesimeheks L. Kalluse (R. Keskerakond), 2. abiesimeheks M. Martna (sotsialist), sekretäriks J. Loosalu (kogudekoondus), 1. abisekretäriks M. Tõllaspeppa (Rahv. Keskerakond) ja 2. abisekretäriks O. Gustawsoni (sotsialist).

Riigivanem J. Teemandi (kogudekoondus) walitus esitas uuele Riigikogule oma lahtumise teadaande 20. juunil. Riigikogu esimees R. Einbund tegi uue walituse kujundamise J. Teemandile ülesandeks, mille ettepaneku ta see wastu wõttis. Tartu ülikooli 300. aast. mälestuspäew. ja sel puhul toimunud Rootsi broomprints Gustaw

Wolffi Testit kilastamine kattesast walituse loomise läbirääkimisi, mis uuesti algasid 4. juulil. Riigivanema kandidaat küüdis kogudekoonduselt ja Rahvuslikult Keskerakonnalt seisukohad, millistena wiimane esitas oma Riigikogu walimistele mineku tegevuskawal põhjendawa kokkuvõtte. Mõlemate rühmade seisukohtadest koostas J. Teemant loodawa walituse töötawa, mis sisaldas 17 punkti, millest waielusalusena tähtsamad olid lubadus krooni kurssi hoida ja riigiteenijate palku mitte ilma hädatarwiduseita kärpida. J. Teemandi töötawa kaaludes pidas Rahv. Keskerakonna rühm neid wõimalikuks läbirääkimiste aluseks wõtta. J. Teemandi töötawa jäi aga tema omase kogudekoonduse rühmas wähemusse; kuna see rühm ametlikult rõhutas eriti riigiteenijate palkade wähenemise wajadust, oli siiski krooni kufutama ise tahetahet põhjus, miks J. Teemandid ei lasnud walitust kujundada. Saanud omalt rühmalt eistawa otjuse, loobus J. Teemant 8. juulil õhtul walituse loomise katsest.

Kriis wenib. Pärast J. Teemandi aruütlemist pöördus Riigikogu esim. R. Einbund Rahv. Keskerakonna juhi J. Tõnissoni poole, kes omas aruütlemas wastuses rõhutas, et kui kogudekoondus oma rühma liikmel kokkuleppekawale ei pea wõimalikus järeleandmisel teha, siis teigest rühmalt walituse juhile jeda weel wähem on oodata. Sotsialistid, selle poole seepeale Riigikogu esimees pööras, keeldusid samuti walituse kujundamise algatust oma peale wõtma, kuna neile nii RK kui ka kogudekoonduse atwalitaks saanud tegevuskawat wastuwõtmatud. Seepeale Rahvusliku Keskerakonna ringkonnast juhtii tungiwalt Riigikogu esimehe tähelepanu asjaolule, et waetwast rühmade suuruswähendade juures oleks wõimalik kujundada walitust ilma kogudekoonduse osawõtuta, selle osawõtt aga ilma juhtiwat kohata ei oleks loodetaw; seepärast leiti, et ringkikkude tege mine Riigikogu esimehe poolt on ilmaaegne kriisi wenitamime.

Einbund loobus enne ettepanekut. Kuna kogudekoonduse poolt nimetari usaldusosalisena Riigikogu esim. R. Einbundi, siis oodati Riigikogu abiesimehe kandu R. Einbundile walituse kujundamise ettepanekut. R. Einbund esitas ka 12. juulil ajatirjan dusele 9-punktilise tegevuskatwa, mille tähtsamaks nõudeks oli: „Meie raha wahetord

fullaga tuleb jeda normaalsele alusele, et ei oleks takistatud meie kaupade rahvuswaheline liiklemine“. Eeda tegevuskatwa R. Einbund aga rühmadele ei esitanudki, waid loobus walituse kujundamise ülesandest juba enne ettepanekut.

Raik ettepanekut J. Tõnissonile. 12. juulil tegi Riigikogu esimees J. Tõnissonile ettepaneku walituse kujundamiseks, mispeale J. Tõnisson wastas, et wiimajel ajal on selgunud, et kogudekoonduse rühmas walituse rõhem kui üks wõol, kellel lahtu minewad seisukohad. Seepärast leidis J. Tõnisson, et weel warajane teha ettepanekut R. Keskerakonnale, waid et enne peaks pöörduma kogudekoonduse teise wõolu esindajate (R. Pärsti wõi J. Teemandi) poole. Wastawa järelepärimise peale wastasid aga kogudekoondus Riigikogu esimehele, et nemad keeldunwad kategooriliselt walituse kujundamise algatust oma peale wõtma. Seepeale tegi R. Einbund sama päewa õhtul J. Tõnissonile teistordise ettepaneku, mispeale J. Tõnisson esitas töötawa (awaldatud „Postimehes“ 14. juulil 1932).

J. Tõnisson sunnitakse loobuma. Kuigi selle J. Tõnissoni töötawa wastu kogudekoondus midagi ei olnud helda, näitajid nad siiski üles niifugust waenu ja leppimastust, et J. Tõnisson loobus walituse kujundamisest 13. juulil. Pärnis atwalitult wõl di seepeale kogudekoonduse ringkonnast, et „Tõnissoni töötawa on nii hea, et meiegi wõime sellega koostada walituse“.

Einbund moodustab walituse. 14. juulil wõttis R. Einbund kogudekoonduse rühma juuwil endale walituse loomise ülesande ja algas rühmadega läbirääkimisi. Seetord ütles ta ennast algusest peale loobuwat krooni kufutamise katwaisusest ja ka ametnikkude palkade kärpimisest, „kuna mõnes ajutusel nagu nii palgad on wäikesed.“ Seega olid wastu wõetud Rahvusliku Keskerakonna peandumised, et meie rahandust ei tohi wapustada ja et meeletawduskult, ilma hädajummita, ei tohi kärpida ametnikkude palku. See tegi RK-le wõimalikuks walituse loomisel kaasaaidata. Wastem küsimus oli weel wõita walituse isikliku koosseisu, eriti majandusministri isiku suhtes, millele juhtes RK esitas nõudmise, et see ei tohi olla krooni kufutaja. Kuna riigivanema kandidaat R. Einbund ja majandusministri kandidaat J. Zimmermann mõlemad finnitajid, et wiimane ei kawatse meie

rahaväärtsust ümber hinnata, siis leppis jelleka ja Rahvuslik Keskerakond. Nii koostati ja kinnitati Riigikogu poolt 19. juunil 1932. a. ametisje Wabariigi Walitus nargmises koosteiisus: Riigivanem R. Einbund (fogud=foondus), Garidus=sojiaalminister J. Günerjon (fogud=foondus), Raitsemminister U. Kerem (Rahvuslik Keskerakond), Kõhtu- ja sjeeminister U. Anderkapp (Rahvuslik Keskerakond), Majandusminister J. Zimmermann (fogud=foondus), Põllutööminister D. Rõster (fogud=foondus), Teedeminister J. Raudjepp (erapooletu), wälksminister M. Pung (Rahvuslik Keskerakond). Samal Riigikogu koosolekul waliti uueks esimeheks Saan Tõnisjon (R. Keskerakond).

Einbundi walituse deklaratsioon 26. juulil 1932. a. rõhutas, et „riigi rahandus tuleb hoida kindlana“, ja et „kroon oleks püsivaks maksuwahendiks“. Seda wajaiktu riigi eelarwe tajafaalustamijeks rõhutati warsti pärast deklaratsiooni Riigivanema ja eriti Majandusministri poolt, et uute maksude sissejeadmine on wõlmatu. Suidas tiired forras Lõbitaigu maksu taheti läbi wiia, ilma et oleks olnud esitada määrustikke, kirjeldab käesolewas numbris ilmunud M. Juhstami artikkel. Riigikogu ei läinud juuwaheajale just Lõbitaigu maksu pärast, kuna Majandusminister tungiwalt nõudis jelle jeaduse wastuwohmist. Kui aga Walitus Lõbitaigu maksu jeaduse Riigikogust ije tagasi wõttis, siis tuli Riigikogu 6. sept. koosolekuls kokku.

Kroonilähing Riigikogus. Meeleolu foasliisioonis oli aga wahapeal muutunud õige pinewaks. Kuuldused ei tahnud raugeda, et R. Einbund ja J. Zimmermann tõlgitewat kahemõteliselt lausjet „kroon olgu püsiv maksuwahend“, ja püüdwat krooni siiski wiia madalamale wäärustajemile. Seepärast nõudis rkl. U. Dinax (sojiaalisi) eraforralijes teadaandes Walituselt kindlat wastust kroonikõistmises, mispeale aga Riigivanem R. Einbund ja Majandusminister J. Zimmermann mõlemad wastasid alul kõhlewalt. Kuuldused põhjendatud olid Einbund-Zimmermanni kinnitustest hoolimata kahilused walituse enamuse kroonipoliitika otsekohejuse shtes, näitas end. Riigivanem J. Teemandi (fogude=foondus) paljastatu sõnawõtt, mis lausa ütles, et Einbund-Zimmermann-Rõsteri sõnad ja teod pole koostõlas ning et minister J. Zimmermann ritub jeadust Nii kogumees Teemant kui ka sojiaalijst Ust ütlesid, et krooni püsimine pole mitte Walituse enamuse, waid Rah-

wuslikust Keskerakonnast olewa Eesti Wanga prejidendi Siiri Jaaksoni teene. Pärast pikemaid waielusi on Walituse enamus nii täbaras seisukorras, et nõustub J. Teemanti pooldaja U. Tupitja (fogude=foondus) ileminetu wormeliga: „Kra=kuulates Riigivanema jeketust rkl. U. Dinaxe erakorralise teadaande puhul, millest selgus, et Wabariigi Walitus tahab hoida krooni püsivana Rahajeaduses ettenähtud tasemel, ja Riigikogu kinnitades omalt poolt jedajama, lähed päwaforras edasi.“ See ülemineku wormel wõetakse wastu 70 häälega 1 wastu. Et kontrollida Walituse tegevust, otjustas Riigikogu üldje mitte minna juuwaheajega pidama.

Kõikuu walitus. Kuna walituse enamus fogude=foondusest tundis oma jalgealust kõikuwat jenise juuna jattamisel, jellest suunaft aga ei tahnud wõi saanud loobuda, siis hakkas ta koostama jeaduseelnõusid walimiskihutusöö äärmus=lawade waimus. Samal ajal püüdis W. Walituse R. Keskerakondlik wõhemus kindlustada üldriiiklikes huwides meie rahanduse ja majanduse tajafaalustamist. U. Anderkopi astudes karme janne walutaga hangeidajate wastu. Ka ruffimonopoli teostamijes asjus jai Rahvuslik Keskerakond läbi wiia oma tõekspidamijes: nimelt et jelaastal rufis ostetaks maksuwa jeaduse alusel, kuid mitte maksudest jne. sissewõetud eelarwe jumanadest, waid et jels mujalt leitaks majanduslikke wõimalusi. Paraku teostamisel wastawad fogude=foonduse ministrid ei arwestanud küllaldaselt jeda Walituse otjust. Peale selle walmistajid nad oma erakonna majanduspoliitilisi agrarlikke äärmus=lawu ja püüdsid neid Rahvuslikust Keskerakonnast olewatele ministritele Walituse enamusega peale suruda.

Rahvuslik Keskerakond ei luba. 28. ja 29. sept. Rahvusliku Keskerakonna Riigikogu rühm kaalus lähemalt praegust poliitilist ja eriti majanduslikku seisukorda, tehes oma seisukohad ning otjused teatawaks walituse juhile R. Einbundile Rühma seisukohad ja otjused olid täies koostõlas Keskerakonna Keskkomitee seisukohadega kui ka suuremate otakondade arwamistega, kus jannu kihimusi wahapeal joutud kaaluda. Wühma seisukohad olid liihidalt järgmised:

Majanduslikud üllesanded teerlewad praegu kahje suurema kihimuse ümber, nimelt: 1) kuidas tajafaalustada riigi eelarwe ja 2) kuidas elustada eramajandust ning ekspordi, pidades silmas seejuures riigikogu otjust, et meil tuleb krooni kutsi hoida.

Magu üldijelt juba teada, on Rahvuslikul Keskerakonnal kindel weendumus ja nõue, et meie riigi eelarwe peab olema tajafaalus. Seda jaab Rahvusliku Keskerakonna awates teostada, ilma et tarwis oleks uusi suuri maksustamisi ette wõtta wõi koormakandmist mõne ühiku ringtonna peale weeretada. Sellepärast ei jaa Rahvuslik Keskerakond mitte ühineda majandusministri poolt ettepanud kawaga eelarwe tajafaalustamijeks, kuna jee kawa ei tundu olewat majanduslikult kõigiti põhjendatud ja ainufene eelarwe tajafaalustamijes wõimalus. Kuigi ei jaa lugeda õigeks, et rühmad omalt poolt hakkats majandusministritele joowitama ühikasjalikku kawa, on Rahvuslik Keskerakond siiski juhitud mõnelele wõimalustele tähelepanu. Nii wõiks eelarwe puudujäägi katmijeks põhjendatult kõne alla tulla tekstiiltõõstuse tooraine ja mõnede teiste ainete tollid, mis praegu hoopis puuduwad wõi wäga madalad. Wende tuludega saaks suurema oja tõelikut eelarwe puudujäägijt katta. Eeningimuseks peab olema ja jaab olla, et sisse turul need tollid hindu ei tõsta.

Ühikinniswaramafsu linnades ei jaa Rahvuslik Keskerakond pooldada. Samuti ei jaa Rahvuslik Keskerakond pooldada ühefordjet waluitamafsu, mida majandusministri kawa järgi tahetakse wõtta tagant järele 1 miljoni krooni ulatuses. See maks häwitaks palju just neid ettevõtteid, kes äriakal korralikult töötada püüdnud, aga ärieku jentjel kofkutuwanamijel ijege juba peawad rasketes oludes töötama.

Mis puutub pankadesse, siis ka jelles asjas on Rahvusliku Keskerakonna seisukoht endijelt kindel. Pankade kappimine ettepanud kujul, mille teostamijes wiis ja liialdatud kõrge määr kannab lausa meeleawalduslikku ilmet ja lausa liialdatud ta eelarwe tajafaalustamijes seisukohalt, on Rahvuslikule Keskerakonnale wastuwohmata. Magu juba walituse kujundamijel rõhutatud, ei ole Keskerakond põhimõtelikult igajuguse pankade reguleerimijes wõi ijege teatawa kappimijes wastu, kuid jee wõib jündida ainult siis, kui jee otjutub paratamatuks ja mõõdapääsmatuks riigi eelarwe tajafaalustamijes, millest aga praegusel korral ei ole juttu. Seda enam, et töõpuuduse wastu wõitlemijes eelolewal tallwel luleb riigil leida junnasid erakorralijes eelarwes ja jelleks tuleb arwatawasti kõigilt palgalistelt wõtta ühefordjet maksu wahjeft paari protsendi ulatuses palgast.

Majandusministri kava walutamafus-tamise ja ekspordpreemiade kohta tähendas tegelikult krooniturji kõrgi wapustamist. See aga ei ole Rahvuslikule Refferatonnaile mitte wastuõdetaw.

Wõitlus walitjuses. Neid seisukohti oli Rahvuslik Refferatond kaitsenud loгу aeg Walitjusest oja wõttes. Ta ei olnud küll wäliste terawusega üles astunud, ega alataja awalikust kutsunud tunnistajaks, — mis tal muide oma ajakirjanduse puudumisel oleks olnud raskeandatud, — aga ta oli Walitjuses loгу aeg rõhutanud selgeid ja wankumatuid seisukohti üldriiklikes huwides. Ta ei wõinud nõusruida Einbundes-Röster-Zimmermanni kroonifututamise, meelewalitusliku riigiteenijate palgakäpimise ja linnade ainumafustamise kawatjusega. Minult Rahvusliku Refferatonna kindlus hoidis ära nende õmetute kawatjuse teostamise; walitjuse enamus, mis isegi walitjuse wähenuse arwamust ei tahtnud arwestada, ei oleks omi kowu õmeti kunagi jorjialitliku opositsiooni pärast jätanud teostamata... Seepärast on küll ainult Rahvusliku Refferatonna tasakaalustawa tegevuse teene, et Einbundes-Röster-Zimmermanni walitjuse loгу rahwale ei kujunenud üllatuseks.

Kriis. Siiski ei leppinud pilapeale Walitjuse fogude-koonduse enamus oma karwade üleriiklikule seisukohtadele kohandamise ja piiramisega, waid ehitajid Walitjusele kategoorilise äärmus-kawa. See äärmus-kawa liialdas ja muutis kahjulikuks mõned Rahvusliku Refferatonna ringfonda-dest wäljunud mõtted, nagu Walutamafustamise seadus, mis muudeti otse peidetud kroonifututamiseks. Riigiteenijate walfajid tahteti wähenada 20—30%, kuigi RSD esindajad näitajid, et seks puudub tungiw tarwidus. Samuti oli täitsa wastuõdetawu walutaostude bagantjargi teewe aas-ta eest mafustamine. Ühekilgne la kinniswaramaks linnades ja ekspordpreemiade andmiswiis. — Kuigi niisuguse ühekilguse wastu RSD esindajad walitjuses kõige kindlamasti protestiisid, wõttis siiski walitjuse enamus kawatjast wästu. Doomulikult pidid seejärgi mitte nõusruud R. Refferatonna ministrid M. Keregn, A. Underkopp ja M. Pung walitjusest lahtumise teadaanded Riigivanemale ära andma.

Einbundi lahtumisede deklaratsioon. Riigivanem R. Einbund ei teigud aga nimetatud Walitjuse liikmete lahtumise teadaanded mitte kõrgi teatavaks, waid pidas jündjaks enne ejineda 8. okt. Riigilogus pikema deklaratsiooni,

kus efitas „walitjuse kawatjast“, ja mille lõpul alles tähendas, et oja Walitjuse liikmeid neid kowu mitte ei poolda. Enne kui Riigilogu weel jai hatata neid kowu sijulijelt arutama, tuli juba Riigivanem Einbundilt teade, et tema walitjuse terwees koosseisus lahtub. Muidugi järgnes niisugusele talituswiisile häwitaw arwustus Riigilogu ja awaliku arwamise poolt.

Katset kriisi lahendada. Wastawat Riigilogu ülesandele, teida uue walitjuse kujundaja, astus Riigilogu esimees S. Tõnisson 4. okt. ühendusse Rahvusliku Refferatonna Riigilogu rühma esimehe X. Kalbusega, kes küll rõhutas, et Rahvuslik Refferatond on walnis walitsemise wastutust käiel määrat landma, aga siiski antud silmapilgul isiklikult kui la rühma nimel walitjuse kujundamise ettepaneku pidi tagasi liikuma, kuna puudusid wäljawaated walitjusest ilma suurema rühmata moodustada. Rahvuslik Refferatond soovitas ilmaaegse ajakulu arahoidmiseks fogude-koonduse usaldusosalise poole pöörduda. — Riigilogu esimees S. Tõnisson tegi ka 5. okt. walitjuse kujundamise ettepaneku R. Einbundile, kes aga loobus. Seepeale tegi Riigilogu esimees samal päewal uue ettepaneku fogude-koonduse teise woolu juhile J. Teemanile, kelle juhtes aga oma erahond näitas niisuurte leppimatust, et ta 7. oktoobril pidi katset loobuma. Ka jorjialitid teatajid, et nad walitjusega teatawatel tingimustel kaasa lähewad, algurust aga enda kätte ei wõta. Kuna seisuford äärmiselt selgusetu, kutsus Riigilogu esimees S. Tõnisson 8. oktoobril oma juurde rühmade esindajad ja selgitas, et tema seniste kogemuste järgi rühmade suuruswahetordade juures on wälistel ainult kaks walitjuse kujundamise moodust: 1) koalitsioonikabinett fogude-koonduse juhtimisel wõi 2) rahvuslik tööabinett. Kuna fogud-koondus ja jorjialitid wiimase wõimaluse juhtes ei asunud toetatwale seisukohtale ja fogud-koondus teelusid endi seast andma walitjuse kujundajat seni, kuni Rahvuslik Refferatond ei ole efitanud oma töötawa, tegi Riigilogu esimees S. Tõnisson 11. okt. Rahvusliku Refferatonna rkl. prof. dr. Konjt. Konikule ülesandeks uut walitjusest kujundada.

Prof. Koniku töötawa. Prof. Konik efitas läbirääkimise alusena Rahvusliku Refferatonna järgnewad seisukohad (heaks kiidetud laiend. Reffkomitee koosolekul 10. okt.):

Loodawu walitjuse rähjamaks ülesandeks olgu kiites jorras lahendada riigielu

põletwad küsimused, nagu Eesti krooni hoidmine; riigi eelarwe tasakaalustus; meie rahvusliku mafjubilanji hoidmine ekspordi elustamisega; töewõimaluste loomine ja töötawoleku wastu wõitlemine jne.

Rahvusliku Refferatonna seisukohalt on seks tarwilikud eriti kiired ja oisustatwad sammud järgmistel põhimõtetel: I. Eesti krooni kurji hoidmiseks rahaseaduse alusel on wajalik: 1) Uuesti jaelule seada kodanikkude usaldus walitjuse isikliku koosseisu wastu krooni kurji hoidmise tahte juhtes. 2) Riigi eelarwe kulud wiia tasakaalu tõelikkude tuludega. 3) Meie rahvuslik mafjuwõime hoida alatiwne. 4) Meie wäliskaubanduse bilans hoida aktiivne, eriti elustada meie ekspordi. 5) Emisioon hoida normaalsetes piirides, ilma et teda suurendataks inflatsioonilikult. 6) Waluta-talitus positiivsete wõtetega nii wälja arendada, et ülearwe waluta wäljawaol oleks ära hoiud, kuid ilma majandusliku tegevuse liialt taistamata ja segamata.

II. Riigi eelarwe kulude ja tulude tasakaalustamisel: 1) Ruffimonopoli teostamine jenujel kujul tuleb asendada uue süsteemiga: a) Ruffimonopoli operatsioon tuleb eraldada riigi-eelarwest erilise fondi loomise teel, mis ei koormaks käesolewat riigi eelarwet oma kuludega ega kahjudega. b) Raitstes meie põllumajandust ilmaturu wäljajindade jurwe wastu, tuleb wõimaldada meie põllumeestele oma ruffi tagawarajid realiseerida nisumonopoli eeskujul, ilma et riigil tuleks kinni panna oma kapitali eest operatsioonilt jaada kahjusid.

2) Käesolewa aasta eelarwetoelise liik puudujäät peale ruffimonopoli operatsiooni eraldamise faetasse: a) wõimaliku kulude kärpimise teel. b) ühikute kolliswabade eht ühekilgijelt wähekoormatud ainele wastawasti tolliõrgendusest. c) Ürimakju seaduse muutmise teel aktiijafeltside ja teiste awaliku aruande jorras töötawate ettewõtete mafustamisel. d) Rohutuluwõude ja tempelmaksju määrade tõjmise teel. e) Kui tarwis, kinniswaramafju moodulda üldise tõjmise teel linnas kui maal, ilma et see maks weeretataks ainult mõnele ühikule kinniswara liigile. Selle eest tuleks kaotada tulumaks põllumajanduseli.

III. Meie rahvusliku mafjuwõime aktiiviseedi huwides tuleb: 1) Wastawatid samme astuda meie rahvuswaheliste kohus-

musliku Keskerakonna tegevuskava koalitsiooni jaoks, mille omaks võtsin.

Läbirääkimistel selgus, et põllumeeste kogude ja põllumeeste, asunike ja väikemaapidajate koonduse rühma nõudmised püüvad lennata leppimata alustel.

Samuti esitavad ka sotsialistid kategoorilisi ja praegustes oludes teostamatuid nõudmisi. Eesuguseid nõudmisi valituskoalitsiooni tegevusaluseks võtta, ei pea mina mitte võimalikuks käesoleval ajal meie riigi ja rahva üldistes huvides. Sellepärast pean Teile teatama, et mina kahjuks ei saa oma peale võtta valituse kujundamist."

Mis edasi? Peale Rahvusliku Keskerakonna usaldusosalise prof. R. Koniku arastemist tegi Riigikogu esimees J. Tõnisson 14. okt. uue ettepaneku valituse kujundamiseks R. Einbundile, kes esitas oma töökava alused Rahvusl. Keskerakonnale. See kava oli aga ainult üldjooneliselt ette toodud kogudekoonduse leppimatu seisukohad. Kava isju ligemal selgitamisel kerfifid jälle esile nii suured raskused, et R. Einbund 19. okt. loobus valituse kujundamise katkest.

Rahvusliku Keskerakonna osa. Rahvuslik Keskerakond on püüdnud lepitada äär-

muslasi, on püüdnud olla järeleandlik, kus võimalik, et mitte valitsemist lasta jooksta ummikusse. Aga ta ei ole ka kuigil maha jäänud oma tööepidamisi. Kii on Rahvuslik Keskerakond viimaste kuude jookul väljapäähiva jühitindluse, köitumatu ja vastutustundetu fega ajanud rahvuslikku, üldriikliku olufordadega arvestatvat postitikat ja tõesti ei ole see tema süü, kui äärmustavad on viinud üldise asja ummikusse. Sealt välja pääjemisele ja rahuldavale lahendusele rahvuse ja riigi huvides pühendab Rahvuslik Keskerakond terve jõu.

RAHVUSLIKU KESKERAKONNA TEATEID.

Keskkomitee. Rahvusliku Keskerakonna aj. Keskkomitee esimees on Jaan Tõnisson, abiesimehed Ndo Anderkopp ja Leopold Raudkopp, sekretär August Tamman, laekurid Rudolf Moorman ja Jaan Masing, liikmed: Mikkel Suhkam ja August Kerem.

Esmaspäeval, 10. okt. j. a., pidas Keskkomitee oma koosolekut laiendatud koosseisus (pilt lk. 33), kuhu kuulusid ka maakonnakomiteede esindajad.—Koosolekul võeti vastu Rahvusliku Keskerakonna majanduspoliitiline kava valitusest osavõtuks, erakonna organiseerimiskava ja finantseerimiskava.

Keskbüroo. Keskkomitee valis 17. juulil Rahvusliku Keskerakonna peasekretäriks Elmar Tõnissoni, kes ajus

5. septembrist peale ametkohauste täitmisele.

Maakonnabürood. Keskkomitee on kinnitanud ametisse järgmised sekretärid erimaakondadesse: Lõuna-Eesti ja Tartumaa sekretär Bernhard Angel, Harjumaa sekretär Juhan Illison, Virumaa sekretär Hans Lugenberg, Järvamaa sekretär Yüri Linna, Läänemaa sekretär Arnold Leesman, Saaremaa sekretär Herman Reinfeldt, Valgamaa sekretär Herman Illison, Põhjerimaa sekretär Elmar Sinim.

Rahvusliku Keskerakonna Teataja järgmine number ilmub novembri algupoolel, kus pikemalt informeerime kohalike komiteede ja osakondade tegevusest. Loodame mõtteosaliste cla-

male osavõtuks kaastööd tehes, tellimisi hankides, kuulutusi andes.

Rahvusliku Keskerakonna Teataja toimetuse ja talituse ajub Rahvusliku Keskerakonna Keskbüroos, Tallinnas Wene tän. 1, postkast 238, telefon 460-68. — Keskbüroo on avatud argipäeviti kella 10 homm. kuni 5 p. l. Õhtu numbri hind on 10 jenti. Tellides pooleks aastaks (6 numbrit) maksab Rahv. Keskerakonna Teataja 50 jenti.

Kuulutused: 1 lehekülge 35 fr., 1/2 lehekülge 20 fr., 1/4 lehekülge 12 fr.

Tellimisi ja kuulutusi võtavad vastu kõik posti-ajutused ning Rahvusliku Keskerakonna bürood ja osakonnad üle maa.

Kõrgeväertuslised

nisupüüdid,

mannaja

Suurveski

kaerahelbed

J. PUHK JA POJAD

Ujalehel on suured ülesanded

rahwa elus. Ta on inimese teejuht ja meelelahutaja. Seepärast lehe ivalikul tuleb talitada asjatundlikult.

„Waba Maa“ on leht neile, kes tahavad iga päew kaasa sammuda poliitilise ja majandusliku teadmisega ning jälgida kodumaa ja fogu maailma sündmusi. Lühidelt oma kirjasaatjat. Suhtkirjad asjatundjatele; Gori piltepildid; põnewad romaanid; fotod päewasündmustest. Mafjuta kaasaandeks nädalleht „Esmaspäew“ ja tuue kuu tellijale ajakiri „Derefonnaleht“. Tellimishind: kuueks kuueks 7 fr. 30 s., weerand aastaks 3 fr. 70 s., üheks kuueks 1 fr. 50 s.

„Sõnumed“ ilmudes iga arispäewa hommikul, on leht linnlastele. Ta toob ainult seda, mis uus, wärske ja põnew. Mis sünnib peale lõunat, õhtul ja õffel, sellest pajatatakse sõnumed“ juba järgmisel hommikul lühidalt ja hutoitawalt. Rõige odatavam leht — hind 4 s. Postiga 1 kroon kuus. Rõige odatavam ja kasulikum kuulutamiseks 3 senti m/m ühel weerul, tohaotimised 25 sentist peale.

„Rahwaleht“ kolm korda nädalas pakub sedasama, mis päewalehedki, sest tema siisu on fokuwõitlik. „Rahwalehe“ suure edu saladus peitub tema haarawas siisu. Tellijatel lehes kuulutamine mafjuta. Tellimishind: kolmeks kuueks 2 fr., üheks kuueks 75 senti.

„Esmaspäew“ on eestujulik nädalleht Eestis, tuues rahwalik-teaduslikku lugemist arusaadawal kujul. Sgas numbris hulk pilte, aude gümnastika ja male. Rõitwad jutud. Tellimishind: kuueks kuueks 1 fr. 50 s., 3 kuueks 75 senti.

„Derefonnaleht“ wärwitrukis pildiajakiri üks kord nädalas, wähemalt 24 lehekülge. Põnewad romaanid, haarawad jutud ilustreeritult, mõnus nali. Hinnaodatuselt igauhele kättesaadaw. Arstnumber ainult 10 senti, postiga kolmeks kuueks 1 fr. 30 s., kuueks kuueks 2 fr. 50 senti.

Ra tehniliselt seisawad meie lehed kõrgel astmel, sest o/ü. „Waba Maa“ trükikojal on praegu kõige moodsam rotatsioon wärwitrukis sissesead Eestis.

Tellida saab meie lehti igast postiasutusest. Arstnumbrite müük üle riigi. Meie lehtede kaudu pääseb kuulutus igasse perekonda.

Adress: Pikk tän. 54—58, Tallinn.

Rõit tellijad saawad hinnata rebitawa wärwitrukis seinakalendri.

O/ü. „Waba Maa“.

T. E. K.=Ü. Graafikatööstus on täielisem tööstus sel alal Eestis.

TRÜKIKODA.

KÕITEKODA. || LITOGRAAFIA.
TSINKOGRAAFIA. || OFFSETT-TRÜKK.

HINNAD MÕODUKAD.

TELLIMISTE TÄITMINE TÄPNE JA KIIRE.

T. E. K.=Ü. RAAMATUKAUPLUSTES

ON SUURES VALIKUS, PARIMAS HEADUSES
JA SOODSAMAIL TINGIMUSIL SAADA:

kooliraamatuid

igal õppealal, iga kooli nõuetele vastavalt.

Jlu- ning teaduslikku kirjandust, kirjutusmaterjale,
joonistus- ja maalimistarbeid, õppevahendeid jne.

MÜÜK SUUREL JA VEIKESEL ARVUL.

Tellimiste täitmine asjatundlik, kiire ja korralik. Tulusaimad ostu-
kohad õpetajatele, õpilastele, raamatukoogudele. Suurimad kir-
janduse ja paberilaod.

Tall. Eesti Kirj.-Ühisus

Tallinn, Pikk tän. 2, omas majas.